
19.00.00 – PSIXOLOGIYA FANLARI

TUSH KO'RISH JARAYONINING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK, FIZIOLOGIK VA DINIY YONDASHUV ASOSIDA TAHLILI

Nabiyev Muhrodbek Bobirovich

*Turon Zarmed Universitetining boshlang'ich ta'lim, pedagogika va
psixologiya kafedrasida o'qituvchisi*

АНАЛИЗ ПРОЦЕССА СНОВИДЕНИЯ НА ОСНОВЕ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО, ФИЗИОЛОГИЧЕСКОГО И РЕЛИГИОЗНОГО ПОДХОДА

Набиев Мухроdbек Бобирович

*Преподаватель кафедры начального образования, педагогики и
психологии Университета Турон Зармед*

ANALYSIS OF THE DREAMING PROCESS ON THE BASIS OF THE SOCIO-PSYCHOLOGICAL, PHYSIOLOGICAL AND RELIGIOUS APPROACH

Nabiyev Muhrodbek Bobirovich

*Teacher of Turon Zarmed University in primary education, pedagogy
and psychology department*

Annotatsiya: Mazkur maqolada hozirgi kunda har bir shaxs uchun qiziqarli ham mulohazali bo'lgan tush ko'rish jarayoni haqida va uning shaxsga bevosita hamda bilvosita ta'siri haqida bayon etilgan bo'lib, hozirda tush ko'rish bilan bog'liq ba'zi bir muammoli holatlar va ularni tahlil qilishdagi asoslar, psixologik hamda diniy-falsafiy yondashuvlarning o'zaro tadqiqi bayon etilgan. Xususan tush ko'rish jarayonining fiziologik asosi, uning kechishi, va oqibatlari haqida hozirgi zamonning va o'tgan asrlarga tushlar haqidagi mulohazalar tushuntirib o'tilgan. Bundan tashqari tush ko'rishning fiziologik, psixologik va diniy-falsafiy qarashlarining nazariy tahlili bayon etilgan bo'lib, tush tabirlarning psixologik tomoni va zamonaviy psixologiyadagi tush tabiri hamda diniy-falsafiy tomondan tush tabirlarining nazariy tahlili, ularning shaxsga ta'sirining nechog'lik ahamiyati xususida, yaxshi va yomon tush ko'rishning inson salomatligiga ta'siri va uni bartaraf etish haqida tanqidiy tahlili ko'rsatib o'tilgan. Shu bilan birgalikda shaxslarda kuzatiladigan tushlarning holatlari, ulardagi qo'rquvlar, tush ko'rish holatidan chiqq olmaslik, tushlarni boshqarishga oid metod, tavsiya va ba'zi bir qilinishi kerak bo'lgan ko'rsatmalar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Tush ko'rish, fiziologiya, tush tabiri, shaxs qo'rquvlari, bashorat, psixoanaliz, shaxs, shaxsiy tajriba, tush masalalari, diniy-falsafiy

qarash, psixologik yondashuv,

Аннотация: В данной статье описывается процесс сновидения, который сегодня интересен и вдумчив для всех, и его прямое и косвенное влияние на личность, а также некоторые вещи, связанные со сновидением сегодня, проблемные ситуации и основания их анализа, взаимное исследование описаны психологические и религиозно-философские подходы. В частности, в комментариях о сновидениях настоящего времени и прошлых столетий объясняются физиологические основы процесса сновидения, его прохождения и последствий. Кроме того, описан теоретический анализ физиологических, психологических и религиозно-философских взглядов на сновидение, психологическая сторона толкования сновидений в современной психологии, теоретический анализ толкования сновидений с религиозно-философской точки зрения, значение их влияния на личность, в частности, показан критический анализ влияния хороших и плохих снов на здоровье человека и их устранение. При этом описываются состояния сновидений, наблюдаемые у отдельных лиц, их страхи, невозможность выхода из состояния сновидения, способ управления сновидениями, рекомендации и некоторые указания, которые следует выполнять.

Ключевые слова: Сновидение, физиология, толкование снов, личные страхи, пророчество, психоанализ, личность, личный опыт, проблематика сновидения, религиозно-философский взгляд, психологический подход.

Annotation: This article describes the process of dreaming, which is interesting and thoughtful for everyone today, and its direct and indirect influence on the personality, as well as some things related to dreaming today, problem situations and the basis for their analysis, mutual research describes psychological and religious philosophical approaches. In particular, commentaries on dreams of the present and past centuries explain the physiological basis of the dream process, its passage and consequences. In addition, a theoretical analysis of the physiological, psychological and religious-philosophical views on dreams, the psychological side of the interpretation of dreams in modern psychology, and a theoretical analysis of the interpretation of dreams from a religious-philosophical point of view are described. Also view, the significance of their influence on the personality, in particular, a critical analysis of the influence of good and bad dreams on human health and their elimination is shown. This describes the dream states observed in individuals, their fears, the impossibility of exiting the dream state, the method of controlling dreams, recommendations and some

instructions that should be followed.

Keywords: Dreaming, physiology, interpretation of dreams, personal fears, prophecy, psychoanalysis, personality, personal experience, dream problems, religious and philosophical view, psychological approach.

Kirish. Ma'lumki, tush ko'rish ixtiyorsiz xayolning bir ko'rinishidir. Inson uxlagan vaqtida tush ko'radi. Agar bosh miyada biror markaz qo'zg'alib qolsa, shu markazga ta'sir etgan voqea hodisalar xira bo'lsa ham miyada tiklanadi va odam tush ko'radi. Bugungi ilm-fan inson ko'zi hamma narsani ko'rish qobiliyatiga ega emasligini aniqlagan. Quloq esa barcha tovushlarni eshitishga qodir emas. Tush ko'rish - uyquda sodir bo'ladigan subyektiv psixik hodisa. Fiziologik jihatdan tush bosh miya katta yarim sharlarining tormozlanmagan hujayralari faoliyati natijasidir. Chuqur uyqu paytida bosh miya po'stloq qismining hujayralari butunlay tormozlanadi va bunda tush ko'rilmaydi. Bosh miya po'stloq qismining ayrim bo'laklari tormozlanmaganda shu joylar kuchsiz ta'sirotlarga sezgir bo'ladi. Shunda odam tush ko'radi. Tushda uyqudagi kishi aniq va tasvirli kechinmalarning shohidi bo'ladi. Tushdagi voqealar bir-biriga bog'liq, bir oz noaniq, hayajonli, afsonaviy tus oladi. Tush asosan, tez kechadigan uyqu fazasidan uyg'onish vaqtida yoki undan so'nggi bir necha minut davomida ro'y beradi, kishi uni uzoq vaqt yodiga saqlay olmaydi. Kishi sokin kechadigan uyqu fazasida ham tush ko'rishi mumkin. Ertalabki uyg'onish davrida tush, odatda, uzoq davom etadi (chunki bunda «tez kechadigan» uyqu vaqti uzoqroq bo'ladi).

Asosiy qism. Tush inson hayotining ajralmas qismi ekanligi hammaga ma'lum, shu bilan birgalikda tush insonni xursand qilishi, tug'yonga ketishiga, masrur bo'lishi, qo'rquvga solishi ham mumkin. Turli millatda tush xususida turli xil aqida, tushuncha, tush tabirlari bor. Tushning xususiyati har bir shaxsning nerv sistemasi tipiga, uning salomatligiga, ma'lum davrdagi o'y - kechinmalariga bog'liq. Uyqu faoliyatida ma'lum taassurot va obrazlarni idrok etish holati ko'p uchrab turadi.

Ogning o'ziga xos bu xolati tush ko'rish deyiladi. Tush ko'rish uyquning tez davrida sodir bo'lishi uning po'stloq hujayralari faolligi natijasida ekanini ko'rsatadi. Bu faollikni doimo mavjud bo'lgan kuchsiz ta'sirotlar (xona haroratini doimiy o'zgarib turishi, turli xil tovushlar, kaslliklar) kuchaytiradi. Ular turli tuyg'ularni keltirib chiqaradi, bu tuyg'ular ko'rilayotgan tushga aralashib ketadi. Ba'zan televizor tovushi tushga qo'shilib ketadi. Tush ongda birin ketin namoyon bo'ladigan ko'ruv, eshituv, teri-taktill obrazlaridan iborat. I.P.Pavlovning fikricha tush ko'rishning asosi avval kechirgan qo'zg'alishlarning uyqu vaqtida o'ziga xos faollikdan bo'lgan po'stloq hujayralari qayta tiklanishidir. Ma'lumki, ko'rgan eshitganimiz po'stloq hujayralarida qayd qilinadi, nerv tizimida iz qoldiradi. Bedorlik holatida bu

izlar paydo qiladigan ko'zg'alishlar ko'pincha tormozlangan bo'lib, faqat eslaganda tormozlanishidan chiqishi mumkin.

Tushimizda bo'lib o'tgan voqealarni bevosita ko'rayotgandek bo'lamiz. Tush ko'rish boshdan kechirgan voqealar izlarining miyada qayta tiklanishini asosi bo'lishini ba'zi dalillar isbotlaydi. Masalan, ko'r bo'lib tug'ilgan bola tushida hech qachon ko'ruv obrazlarini ko'rmaydi. es-xushini tanib olgandan keyin ko'r bo'lgan odamning tushida ko'ruv obrazlari namoyon bo'ladi, tushda avval boshdan kechirilmagan, ko'rilmagan, eshitmagan hodisalar uchramaydi. (Ba'zan tushda ko'rilmagan, eshitilmagan voqea-hodisalar ham bo'lishi mumkin) Bo'lib o'tgan xodisalar izining markaziy nerv sistemasida tiklanishi turli xarakterga ega bo'lishi mumkin. Ba'zan tushda o'tgan xodisalarning vaqtdagi va fazodagi tartibi saqlanib qoladi. Ko'pincha tushda ancha ilgari sodir bo'lgan hodisalar kecha-bugungi hodisalarga aralash-quralash bo'lib ketadi. Tushda umuman ko'rilmagan odam yoki tabiatda uchramaydigan hayvon qiyofasini, boshdan o'tmagan hodisalarni ham ko'rish mumkin. Ba'zida serial ko'rinishidagi tushlar ham bo'lib turadi. Bunday holatlar ko'pincha psixologik jarohlarda (travma) (oilaviy mojarolar, yaqin insonini yo'qotish, nohaqliklar,) uchrab turadi.

Uyquning ultra paradoksal, paradoksal va tormozlanish fazalari farq qilinadi. Odam ko'pincha tushning ultra paradoksal fazasida tush ko'radi. Bu chuqur uyquga ketish yoki odam uxlashdan uygonishga o'tayotgan vaqtga to'g'ri keladi. Uygonishdan va uxlashdan biroz oldin ko'rilgan tushlar esda qoladi. Chuqur uyqu davrida ko'rilgan tushlar ko'pincha esda qolmaydi. Ba'zi odamlar butun umri mobaynida tush ko'rmasligi mumkin. Ba'zi odamlar juda ko'p tush ko'radi. Hayvonlar ham tush ko'radi. Chaqaloq ham tush ko'radi. Yuqoridagi mulohazalar psixologik hamda fiziologik asoslarning o'zaro birikuvidan iborat fikr va mulohazalar hisoblanadi.

Muhokama va natijalar. Tush va unga bog'liq bo'lgan masalalar psixologiyada juda ko'p marotaba murojaat etiladigan mavzulardan hisoblanadi. Chunki aksar shaxslar tush va unga bog'liq bo'lgan hodisalarni o'zlaricha talqin etishlari ortidan turli ko'ngilsiz hodisalarga duchor bo'lishadi yoki tushning ta'biri va haqiqatini bilishmaydi. Albatta tush ko'rish va tush ta'biri har bir shaxsda e'tiqod nuqtai nazaridan tafovutlanadi. Chunki shaxslar qaysi muhitda ko'proq faoliyat yuritishsa, shu faoliyatga bog'liq bo'lgan hodisalar tushga ko'riladi. Zamonaviy g'arb psixologiyasida ham tush ko'rish masalasida taniqli sanalgan Zigmund Freyding ba'zi bir mulohazalari asosida turli xil yondashuvlar bor. Asr boshida yozilgan ikki muhim asarida Z.Freyd barcha individlarda ongsiz mental jarayonlar mavjudligi haqida gapiradi va psixoanaliz kundalik hayotning ongsiz sabablarini aniqlab berishga qodir ekanligini ko'rsatadi. Bu o'z navbatida inson ruhining yangi va har tomonlama nazariyasini ishlab chiqishga olib keladi. Tushlar ta'birida

(1900) tushlar mazmunga ega ekani va anglanmagan mayllarning onga buzilgan va o'zga shaklda bostirib kirishlari natijasi ekanligi qayd qilinadi. (Islom ideologiyasida! Tushning ta'biri) Tushlarga yashiringan ongsizlik mazmunini faqat murakkab talqin jarayoni yordamidagina aniqlash mumkin. Kundalik hayot psixopatologiyasi asarida kundalik hayotdagi nutqdagi adashishlar va xotiradan ko'tarilib qolishlar kabi xatoliklar tadqiq qilinadi. Z.Freydning fikricha, bunday fenomenlar tasodifiy va ma'nosiz emas, balki ongsizlik va niyatlarni ifodalaydi. Masalan: biz o'zimizga yoqmay qolgan kimsadan olingan tassurotni yo'qotamiz yoki esdan chiqarib qoyamiz. Mana shu yerning o'zidayoq aytish mumkinki, psixoanaliz insonni yangicha tushunishni taklif qiladi, bizning tushlarimiz, noadekvat reaksiyalarimiz, hazillarimiz ortida aksariyat hollarda ongsiz motivlar bo'lishini ta'kidlaydi. Boshqacha qilib aytganda, Z.Freyd mulohazalariga amal qilsak, sub'ektning ongli motivlari va niyatlari asnosida tushunarli bo'lgan narsalar ongsizlikni psixoanalitik tadqiq qilish natijasida yangi ma'no kasb etishi mumkin. Bir qarashda tushunarsiz va ma'nosiz bo'lgan alomatlar, ularga ongsiz motivlar va niyatlar ifodasi sifatida qaralsa ma'no kasb etadi. Demak, biz Z.Freyd shubha germenevtikasini asoslayapti deb aytishimiz mumkin. Nerv jarayonlari xastalikka uchragan bemorlar bilan muloqot qilar ekan, Z.Freyd ular o'zlarining ichki holati bo'lgan ongsizligini anglamayotganliklarini aniqladi. Shu bilan birga bemor psixoanalitikni o'zidagi nervozlik alomatlarini deb tushunishga olib kelishi mumkin. Boshqacha qilib aytganda, alomatlar mazmunga ega, biroq bu alomatlarining egasi ham, doktor ham bu mazmun haqida bevosita bilimiga ega emas. Shu o'rinda talqin zarur bo'lib qoladi. Z. Freyd aytishicha, (yashirin yoki xavotirli) seksual mayllar ma'nisiz ko'rinadigan simptomlari yoki tushga aylanishi mumkin. (Islom ideologiyasida!) Xo'sh nima uchun bunday mayllar ong ostiga siqib chiqariladi? Z.Freyd fikricha, emotsional kechinmalarni psixikaning xotira etib bora olmaydigan qismlariga siqib chiqarish mexanizmlari mavjud. Namoyon bo'lishi jihatidan almashtirilgan kechinmalar travma bo'ladi (travma o'zbek tilida jarohat ma'nosini bildiradi). Travmaning kelib chiqishi oxir oqibat ilk bolalikkacha tekshirilishi mumkin. Muhokamaning o'ziga xos (erkin assotsiatsiyalar) usulidan foydalanib, 95 bemor va psixoanalitik travmaning ildizlarini aniqlashadi. Demak, psixoanalizning terapevtik maqsadi ong osti va siqib chiqarilgan axborotni qayta tiklash va uni ego tassarufiga uzatishdan iborat. Ongosti (podsoznanie)ni turli usullar bilan o'rganish mumkin. Jumladan, ana shunday usullardan biri erkin assotsiatsiyalar bo'lsa, ikkinchisi tush va yanglish harakat (ibora)larni chuqur germenevtik talqin qilishdir. Z.Freydning o'zi tushlarning ta'biriga markaziy o'rinni ajratgan edi. Tushlarni ta'birlash ongsizlikning bilishga (podshoh qasriga yo'l) bo'lib, psixoanalizning eng

asosi va har qanday tadqiqotchi ishonch va ma'lumot oladigan sohadir. (Islom ideologiyasida! Tush ta'бири sha'riy nuqtai nazardan kelib chiqib tahlil etiladi. Ishga, oilaviy munosabatlar bilan bog'liq bo'lgan hodisalarning tahlili oddiy tush hisoblanib, ta'bir etishga zarurat bo'lmaydi.) Mendan, qanday qilib psixoanalitik bo'lish mumkin, deb so'rashsa, men doimo o'z tushlaringizni o'rganish orqali, deb javob beraman. (Islom ideologiyasida! Har doim tush bilan inson hayotiga baho berilmaydi. Tush biror bir ishga bashorat emas, balki biror ishning alomati tarzida bo'ladi.) Tushlar ta'бири asarida tushlar psixozlar bilan tashqi o'xshashlik va ichki o'zaro aloqadorlikka ega, deyiladi. Biroq ular sog'lom va normal holat bilan to'la mos kelishi mumkin. Umuman, tush alomat sifatida talqin qilinishi mumkin, biroq nimaning alomati sifatida? Z.Freyd yosh bolalar o'zlarida bir kun oldin (kunduzgi fantaziya) paydo bo'lmagan lekin qondirilmagan istaklar va mayllar haqida tush ko'rishlarini aytib o'tadi. Tush, shunday qilib, ular istaklarining royobga chiqishidir. (Islom ideologiyasida! Albatta kunduzi nimagadir insonning havasi yoki ehtiyoji sezilsa, ammo uni amalga oshirish imkoni bo'lmasa, tushda shuni ko'rish ehtimoli bor. Ammo bu insonda qandaydir kasalliklarni keltirib chiqarishi aniq emas.) Kattalarning tushi ham kunduzgi fantaziyaning muayyan qismiga ega, biroq bu yerda vaziyat murakkabroq. Kattalarning tushlari ko'pincha tushunarsiz va kunduzgi mayllarni qondirishdan juda uzoq (dahshatli tushlar va vahimalar). (Tushlarning vahimali va qo'rqinchli bo'lishiga sabablardan: yotish joyining noqulayligi, yotishdan oldin qattiq, sho'r, og'ir taomlarni, gazli ichimliklarni tanovul qilish, doimiy stresslar, depressiyalar, nevrozlar.) Z.Freyd fikricha, bunday tushlar ong ostiga siqib chiqarilish ob'ekti bo'ladilar. Tushlar qo'rqinch bilan birga bo'lsa, bu ularning siqib chiqarilgan, ega ma'qullamaydigan va ma'n qilingan istaklarini qondirish maqsadida vujudga keladi. Tushni tushunish uchun uning ochiq mazmunini va yashirin ongsiz mazmuni (tushdagi yashirin fikrlar)ni farqlashimiz kerak. Birinchisi, biz uyqudan uyg'ongandan keyin ozmi-ko'pmi eslashimiz mumkin bo'lgan narsalar. Ikkinchisi, ong osti sathida yoki boshqa qavatda tushning ochiq mazmuni uning siqib chiqarilgan va anglanmagan mazmunining o'rniga vujudga keladi. Siqib chiqarish bizning mental murvatlarimiz ta'siri natijasidir. Uyg'oqligimizda bu murvatlar bizning ongimizga ong ostidagi va siqib chiqarilgan mayllarning kirib kelishiga yo'l qo'ymaydi. Biroq uxlaganimizda, ular bizning psixikamizga niqoblangan holda kirib keladilar. Demak uxlayotgan odam tushlarning ma'nosini xuddi nevroitik o'zidagi alomatlar ma'nosini tushuna olmaganiday tushunmaydi. Biz eslaydigan (ochiq mazmunli) tushlar siqib chiqarilgan mayllarning buzilgan holda royobga chiqishidir. Tushdagi yashirin ong osti fikrlarini buzib ko'rsatuvchi jarayonni Z.Freyd —tushning ishi deb ataydi. Ko'p jihatdan u siqib

chiqarilayotgan komplekslarni nevroitik alomatlarga aylantiradigan muvaffaqiyatsiz siqib chiqarish jarayoni bilan bir xil kechadi. Tush ishining murvatli tushlarni bo'rttirish, o'rnini almashtirish, dramatiklashtirish va timsollashtirishdir. Bundan tashqari tushning ikkilamchi ishi ham mavjud. Ong osti shunday qilib, artistik vositalardan foydalanishga harakat qiladi. Shu ma'noda biz barchamiz tushlarimizda ham aktyorlarmiz. Bo'rttirish masalan: tushdagi voqea (esda qolgan) bir necha turli xil istaklardan iborat bo'lishi mumkin. O'rin almashtirish shunday jarayonki, tushimizda biz uchun juda zarur bo'lgan hodisa yoki shaxs juda kichik ishora yoki bizga notanish narsa sifatida namoyon bo'ladi. Xuddi shunday, hodisa mazmun jihatdan juda oddiy hodisa ifodalangan tushimiz qo'rqinch yoki kuchli hissiyotlar bilan bog'lanishi mumkin. Bo'rttirish yoki o'rin almashtirish o'z ishini qilib bo'lgandan keyin, psixoanalitik anglanmagan mazmunni aniqlash va tadqiq etish uchun erkin assotsiatsiyalar usulidan foydalanadi. Shunga o'xshash timsollashtirish buzishning bir varianti bo'lib chiqadi. Masalan: erkaklarning genitaliysi unga shakl jihatdan o'xshash bo'lgan ob'ektlar. Masalan, konserva bankasi, zontik, pichoq va revolver kabi narsalar bilan almashtirilishi mumkin. Ayollarning genitaliysi bo'sh joyni o'rab turgan ob'ektlar (g'or, quti, xona, bino va boshqalar) yordamida timsolan taqdim qilinishi mumkin. (Aflotun tomonidan taklif qilingan g'orga qiyoslash psixoanalitiklar tomonidan qanday talqin qilinishi mumkin edi.) Tushning ikkilamchi ishi tushni mantiqiy qarama qarshiliksiz, og'zaki ifodalashga harakat qilishimizdan kelib chiqadi. Freyd fikriga ko'ra, tushning ochiq mazmuni juda ko'p turli va qarama qarshi elementlarni qamrab oladi. Aytish mumkinki bu o'ta aniq. Shunga o'xshash tarzda turli sabablar zanjiri va omillar psixologik alomatlarni o'ta aniqlab beradi. Z.Freyd aytishicha, tushning yashirin fikrlari senzurdan o'tkaziladi. Sodaroq qilib aytsak, siqib chiqarilgan va ma'n qilingan mayllar ongda namoyon bo'lish uchun senzurdan o'tishlari kerak. Senzurani chetlab o'tish uchun tushning ishi tushdagi yashirin fikrlarni tushning ochiq mazmuniga aylantiradi. Biz eslaydigan tushimiz maxfiy, kodlashtirilgan axborotga ega bo'lib, u ongimizga kontrabanda yo'li bilan olib kiriladi. Biz tushimizning ochiq mazmuniga yechish lozim bo'lgan rebusga qaraganday qarashimiz mumkin. Psixoanalitik kodni ravshanlashtirgandan keyingina tushning yangi mazmuni paydo bo'ladi. Maxfiy ma'no nima? Z.Freyd aytishicha, kattalarning tushlari ko'pincha seksual tomonga yo'naltirilgan va erotik mayllarini ifodalaydi. (Bu kabi shahvoniy tushlarni kimgadir aytish islom ideologiyasiga mutlaqo zid. Agarda tushida ehtilom bo'layotgan bo'lsa, bu tabiiy hol!) Bu xulosa Z.Freyd keyinchalik agressiya yoki o'lim unikal instinkti haqidagi tushunchani kiritgandan keyin muammoli bo'lib qoldi.

Islom ta'limotining muqaddas sanalmish Qur'on va Hadislarda kelgan manbalar tushning xususiyatini, uning ijobiy hamda salbiy tomonini ochib

beradi. Qur'oni Karimda tush asosan Yusuf surasida zikr qilingan bo'lib, bu sura boshi ham, oxiri ham, o'rtasi ham tush bilan bog'liq hodisalar bayon etilgan. Aynan Yusuf bizga tush va unga bog'liq bo'lgan masalalarga yechim bo'la oladi. Bundan tashqari Hadisi shariflarda: Anas roziyallohu anhudan rivoyat qilingan hadisda:

“Nabiy sollallohu alayhi vasallam:

“Albatta, risolat va nubuvvat kesildi. Mendan keyin rasul ham, nabiy ham bo'lmaydi”, dedilar.

Bu gap odamlarga og'ir keldi. Shunda u zot:

”Lekin mubashshirotlar bordir”, dedilar.

”Yo Rasululloh! Mubashshirotlar nedir?” deyishdi.

“Musulmonning tushidir. U nubuvvatning juzlaridan bir juzdir”, dedilar. Termiziy va Buxoriy rivoyati.

Sharh: Bu hadisi sharifdan mo'min kishining tushi unga bashoratlar berib turuvchi omil ekanligini bilib olamiz. Tush yaxshilikning bashoratini ham, ko'ngilsizlikning tanbehini ham, yomonlikning ogohlantirishi ham bo'lishi mumkin. (Bundan ma'lum bo'ladiki, tush inson uchun ham ijobiy tus, ham salbiy, ham hech qanday ahamiyat kasb etmasligi mumkin.)

Abu Sa'id roziyallohu anhudan rivoyat qilinadi:

“Nabiy sollallohu alayhi vasallam:

qachon biringiz o'zi uchun yaxshi tush ko'rsa, shubhasiz u Alloh dandir. Bas, u Allohga hamd aytsin va uni (tushni) birovlarga aytsin. Qachon boshqacha, yoqmaydigan tush ko'rsa, shubhasiz u shayton dandir. Bas, uning sharridan panohtilasin va uni (tushni) zikr qilmasin. Shunday qilsa, unga zarar keltirmaydi”. dedilar”. Buxoriy rivoyat qilgan.

Sharh: Bu hadisi sharifda tushlar ikki xilga – yaxshi tushga va yoqmaydigan tushga bo'linishi ta'kidlangan.

Birinchi xil tush.

Tush ta'biri borasidagi musulmon bilimdonlarning fikrlariga ko'ra, odam tushida ibodat qilayotganini ko'rsa, eng yaxshi tush ko'rgan bo'ladi. Namoz o'qish, ro'za tutish, taholat olish va shunga o'xshash ibodatlarni tushida ko'rgan odam avvalo Alloh taolaga shukrlar aytib, keyin uni boshqalarga, xususan, olim kishilarga aytgani yaxshidir. Musulmon odam o'ziga yaxshilik yetganda, albatta, Alloh taolaga hamd aytmog'i lozim. Jumladan, yaxshi tush ko'rganda ham. Shu bilan birga, bu yaxshilikni boshqalarga aytish ham yaxshilikdir.

Ikkinchi xil – yoqmaydigan tush.

Kim tushida o'tga tushganini, baland joydan qulab tushganini yoki boshimi, biror a'zosimi, uzilganini ko'rsa, yomon tush ko'rgan bo'ladi.

Bunga o'xshagan tushlarni ko'rgan odamlarga Payg'ambar alayhissalom quyidagi nasihatni qilmoqdalar:

“Qachon boshqacha, yoqmaydigan tush ko’rsa, shubhasiz u shaytondandir. Bas, uning sharridan panoh tilasin va uni (tushni) zikr qilmasin. Shunday qilsa, unga zarar keltirmaydi”. dedilar. Ana shunday tushni ko’rgan odam darhol Alloh taolodan panoh tilashi va bu tushni hech kimga aytmaligi kerak bo’ladi. Shunda ko’rgan tushi unga zarar ishorasi bo’lmaydi. Lekin har doim ham yaxshi tushlar ko’rib, undan xursand yurish, masrur bo’lib, hech qanday faoliyatni qilmaslik, bu o’sha faoliyat yaxshi natija beradi degan tushunchadan yiroq bo’lmoq lozim. Yoki yomon, salbiy bir tush ko’rishning ortidan insonda kuzatiladigan ruhiy tushkunlikla unga yanada ham kuchli ta’sir etishi aniq. Bu o’sha salbiy o’ylarni chaqirishga olib keladi.

Abu hurayra roziyallohu anhudan rivoyat qilinadi:

“Nabiy sollallohu alayhi vasallam:

“qachon zamon yaqin bo’lsa, mo’minning tushi yolg’on bo’lmay qoladi. Sizlarning tushi roostingiz gapi roostingizdir. Musulmonning tushi nubuvvatning qirq besh juzidan bir juzdir.

Tush uch xildir: Solih tush Allohdan sevinch bashoratidir. Mahzun tush shaytondandir. Kishi o’ziga o’zi gapirgan narsani tushida ko’radi.

Agar biringiz o’ziga yoqmagan narsani tush ko’rsa, turib namoz o’qisin. Uni odamlarga aytmasin”, dedilar.

Sharh: “Qachon zamon yaqin bo’lsa, mo’minning tushi yolg’on bo’lmay qoladi” bu jumladagi “zamon yaqin bo’lishi” tun bilan kunning uzunligi bir-biriga yaqinlashib qolishidir. Bu holat bahorda kuzda bir marta o’zining eng yuqori cho’qqisiga chiqib, kun bilan tunning uzunligi teng bo’ladi. Ungacha ulardan biri uzayib, ikkinchisi qisqarib boradi va undan keyin aksincha bo’adi.

Ana shu kun va tun teng bo’lgan nuqta va uning ikki tarafidagi vaqtlarda ko’rilgan tushlarning ko’pchiligi yolg’on bo’lmay qoladi.

Bundan tushning qanday ekanligi uning ko’rilgan vaqtiga ham bog’liqligi kelib chiqadi. Islom ta’limotida tushning xosiyati musulmon shaxsiga bevosita bog’liq. Chunki musulmon shaxsi islom e’tiqodiga binoan ish tutadi. Alloh amrlari o’z vaqtida og’ishmay qilishga baholi qudrat harakat qiladi. Musulmon e’tiqodiga binoan, biror kishi yotishdan oldin tahorat olib, o’ziga sunnatga muvofiq Qur’onda kelgan oyatlardan o’ziga dam solishi va Sunnatda kelgan duolarni qilib, o’ng tomonga yonboshlagan holda yotsa, kun bilab tun almashadigan vaqtda tush ko’rsa va saharga yaqin tush ko’rsa biror ishning alomati sifatida ko’riladi. Musulmon shaxsi agar qaysidir ishni qilishga qasd qilsa, sunnatga muvofiq ikki rakat namoz o’qishi va duosi o’qishi va o’zi istayotgan ehtiyojini tilga olib duo qiladi. Shundan so’ng tushida qandaydir ishora (xoh ijobiy, xoh salbiy) ko’rsa, shunga qarab ish tutishi nazarda tutilgan. Lekin bu tush bo’lmasligi ham mumkin. Tasavvuf ulamolarida ham, tush bilan bog’liq juda ajoyib holatlar bo’lgan. Naqshbandiya tariqati asoschisi

Bahouddin Naqshband haqlarida Salohiddin Muborakning “Anis ut-tolibin va uddat us solikin” asarida shunday voqea bayon etiladi: Hazrat Bahouddin Naqshbandning to’rtinchi xalifasi, keyinchalik olamga naqshbandiylikni mashhur etgan Xo’ja Ahrori Valiyning ustoz bo’lgan zot Mavlono Ya’qubi Charxiy Hazrat Bahouddin Naqshband bilan uchrashib, u kishi tariqatlariga kirmoqchi ekanligini aytganda, hazrat undan bu ishning sababini so’raydilar. U kishi shunday deydi:

-Sahih hadisda aytilganki, qachonkim Haq taolo bir bandani o’ziga do’st tutsa, uning do’stligini bandalarini diliga soladi.

Hazrat Bahouddin Naqshband tabassum qilib dedilar:

-Biz Azizon muridimiz.

Bu so’zdan Mavlono Ya’qubi Charxiyning holi o’zgaradi, chunki bir oy avval tush ko’rgandiki, unga shunday degan edilar: “Sen Azizon muridiga farzand bo’l”

Oradan bir oz muddat o’tgach, Bahouddin Naqshband aytadilar:

-Bugun tushda kutamiz, ko’ramiz qani Azizonning ruhidan qanday ishorat bo’ladi. Shunga qarab amal qilamiz. Biz bajaruvchimiz, bajaruvchi esa uzrlidir.

Tun o’tdi. Bomdod namozi ado qilingandan so’ng, iltifot qilib dedilar.

-Seni qabul qildilar. Muborak bo’lsin.

Keyin yana dedilar:

-Biz odamlarni faqat ishorat bilan qabul qilamiz.

Xulosa. Bu kabi hodisalar islom ta’limotida juda ham ko’p hisoblandi. Hozirda yangi yo’nalish sifatida kirib kelayotgan Islom psixologiyasida ham tush masalalari alohida yoritilib kelinmoqda. G’arb psixologiyasining ideologiyasi asosan biogenetik nazariyaga tayangan holda amal qiladi. Ya’ni inson bilan hayvonni bir turga kiritib, ular ustida turli tajribalar o’tkazib, ularning xulosalari insonlarga nisbatan qo’llaniladi. Bu kabi tajriba va sinovlar islom ideologiyasiga mutlaqo zid hisoblanadi. Chunki Qur’oni Karimning Isro surasi 70 - oyatida ... Darhaqiqat, (Biz) Odam farzandlarini (aziz va) mukarram qildik va ularni quruqlik va dengizga (ot-ulov va kemalarga) mindirib qo’ydik hamda ularga pok narsalardan rizq berdik va ularni O’zimiz yaratgan ko’p jonzotlardan afzal qilib qo’ydik...” hamda Tiyn surasi 4- oyatda ...Batahqiq, Biz odamni eng yaxshi suvratda yaratdik. Xulosa qilib aytamizki, tush ta’biriga alohida ahamiyat berish lo

Foydalanilgan adabiyotlar ro’uxati.

Шайх Мухаммад Содик Мухаммад Юсуф. Иймон. – Т.: << Hilol-Nashr>> 2020. – 368 б

U.A.Butayeva. Shaxs psixologiyasi. – Samarqand 2021. – 304 b.

Г. Н. Наврўзова. Нақшбандия камолот йўли – Т.: “Фан” 2007.192 б.

Bobirovich, N. M. . (2022). ILK O’SPIRINLIK DAVRIDA SHAXS SHAKLLANISHINING PSIXOFIZIOLOGIK ASOSLARI

VA SHAXSLARARO MUNOSABATLAR. IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(12), 68–71. Retrieved from <http://sciencebox.uz/index.php/jis/article/view/5047>

Muhrodbek Bobirovich Nabiyev (2021). ILK O'SPIRINLIK DAVRIDA SHASXLARARO MUNOSABATLAR SHAKLLANISHINING PSIXOLOGIK ASOSLARI. *Scientific progress*, 2 (6), 1146-1149.

Nigmatovna, N. G., & Erkinovna, U. V. (2020). Pharaoh of the weavers of bahauddin naqshband. *Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal*, 10(5), 922-926.

Наврўзова, Г. (2005). Нақшбандия тасаввуфий таълимоти ва баркамол инсон тарбияси. Тошкент: "Фан, 233.

Наврўзова, Г., & Зоиров, Э. (2018). Бухорои Шарифнинг етти пири. Тошкент: Мухаррир, 80.

Nigmatovna, N. G. (2021). Khojagon education and the specifics of this way. *Academicia: An international multidisciplinary research journal*, 11(1), 1331-1337.

Navruzova, G. (2020). Bahauddin Naqshband-the seventh pir of Bukharai Sharif (Noble Bukhara). *Islamic thinking. Scientific-educational, religious-cultural, information publication magazine. Tashkent. Special issue*, 5-8.

Nematovna, N. G. (2021, February). The essence of Abu Ali Sina's treatise on birds and the influence of mystical ideas on its development. In *Archive of Conferences (Vol. 16, No. 1, pp. 19-23)*.

Muzafarovna, Y. M. (2022). TIBBIY PEDAGOGIK YO 'NALISH TALABALARIDA MILLIY AN'ANALAR ASOSIDA BAG 'RIKENGLIKNI RIVOJLANTIRISHGA OID TARIXIY TAJRIBALAR. IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(12), 80-84.

Yuldasheva, M. M. (2022). Development of Tolerance in Students of Medical Pedagogical Direction on the Basis of National Traditions. *Pindus Journal Of Culture, Literature, and ELT ISSN*, 2792-1883.

Inoyatovna, M. D. . (2022). THE MAIN PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF EDUCATION AND DEVELOPMENT OF GIFTED STUDENTS. IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(12), 64–67. Retrieved from <http://sciencebox.uz/index.php/jis/article/view/5046>

Холикова, М. К. К. (2021). ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ В ДУХЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ. *European research*, (1 (38)), 73-75.

Holikova, M. K. IMPORTANT ASPECTS OF AESTHETIC EDUCATION OF SCHOOL CHILDREN IN THE SPIRIT OF NATIONAL VALUES.

Sodiqova A.H., «Didactic opportunities for development of special competencies in students of technological education» // Finland, Helsinki

international scientific online conference «SUSTAINABILITY OF EDUCATION SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY» October 7 th 2022. Finland, Helsinki -P. 175-180.

1)Akramov, A. (2021). Psychological mechanisms and determinants of maintaining human health. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 8(8).

2)Akramov, A. (2021). ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА В СИСТЕМЕ СОЦИАЛЬНОЙ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ЗАЩИТЕ С НАСЕЛЕНИЕМ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 8(8).

3)Akramov, A. (2021). SHARQ ALLOMALARINING MILLIY SPORT O‘YINLARI TO‘G‘RISIDAGI ILMIY FIKR VA QARASHLARI. EDAGOGIK AHORAT, 250.

4)Shavkatovich, A. A. (2020, December). MORAL EDUCATION IN THE MIND OF THE YOUNG GENERATION PSYCHOLOGICAL MECHANISMS OF FORMATION. In Конференции.

Madina, X. (2023). RANGLARNING INSON RUHIYATIGA TA’SIRI VA ESTETIK TARBIYANI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI. TA’LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 3(1), 296-299.

ХОЛИКОВА, М. ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ В ДУХЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ. EUROPEAN RESEARCH Учредители: Олимп, (1), 73-75.